

ביאורים

ההלכה הקודמת נותרנו עם שאלה הטעונה תשובה: מה יעשה האדם על מנת שהאכילה, השינה, חברת בני האדם והנאות העולם, לא ירחיקו אותו מבוראו, אלא, כפי כוונת התורה, יסייעו בידו להתקדם ולהתעלות?

המשיכה אחר ענייני הגוף גורמת לאדם להפריז בעיסוקיו הגשמיים. לקבוץ ממון ככל האפשר, להגזים באכילת דברים מתוקים ולהימצא בחברת אשתו מעבר לרצוי. להפריז זהו יש מחיר, גם בבריאותו הגופנית, וגם בכיליון זמנו, כספו, כוחותיו או מרצו. לכן ראשית לכול, צריך האדם לכוון את כל מעשיו לכך שיהיה בריא בגופו ושלם בכוחותיו. יאכל רק מה שגופו צריך ורק כאשר הוא צריך, ישקיע בעסקיו רק במידה שיהיו יציבים (ולא במידה מעבר לכך) וכן הלאה.

אך בזה אין די. על האדם לדעת שמטרת כל עיסוקי החול גבוהה ונעלה יותר מהשתלמות גשמית ובשעת העיסוק אכן להתכוון לכך. המטרה היא: "לידע את ה'". ידיעת ה', הווי אומר - העיסוק בחוכמות האלוהיות, ובירור הפער בין הבורא לעומתנו, אינם יכולים להיעשות תוך עייפות, חולי, או רעב מחוסר כול.

למעשה יש כאן שני שלבים: א. יש לבחור את המעשים הנצרכים בלבד. ב. גם באותם מעשים נצרכים יש לכוון את הלב, שהמעשה יהיה לשם ה', לשם ידיעת ה', ולשם הדבקות בו. על ידי הכוונה בכל מעשינו להגיע למטרה הגדולה - ידיעת ה', אנו מצליחים ליטול את כל מעשינו כולם, אף אלו הנראים בעינינו הפחותים ביותר, ולהעלותם לכדי עבודת ה'.

הרחבות

• שיווייה ה' לנגדי תמיד

וכל מעשיו יהיו לשם שמים. הרמב"ם עוסק במדרגה גבוהה ביותר, שיעשה אדם את כל מעשיו לשם שמים ולא לשם פנייה אישית וגשמית כלל. בדרך למדרגה נישאה זו, יש מקום לנהוג בהדרגה שכתב רבנו בחיי בן אשר: "ועוד יש לפרש בכל דרכיך דעהו לא תשכח בטרתך במלאכתך זכרון מחשבת עול שמים ויראתו ורוממותו יתעלה" [כד הקמח, ביטחון]. הדרגה זו עומדת בבסיס דברי הרמב"ם: "שויתיה לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלוהים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו, כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו, כדבורו במושב המלך. כל שכן כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקדוש ברוך הוא, אשר מלא כל הארץ כבודו, עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר: 'אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה''" [אורח חיים, א, א]. על ידי שנזכור את השגחת ה' עלינו, נפנים יותר את משמעותם והשפעתם של מעשינו בעיני ה', ונוכל לעלות גם למדרגה עליה מדבר הרמב"ם שכל מעשינו יהיו לשם שמים.

ב, צריך אדם שיכוון כל מעשיו כלם כדי לידע את השם ברוך הוא בלבד. ויהיה שבתו וקומו ודבורו - הכל לעמדת זה הדבר. כיצד? פשישא ויתן או יעשה מלאכה לטל שחר, לא יהיה בלבד קבוץ ממון בלבד, אלא יעשה דברים הללו כדי שימצא דברים שהגוף צריך להן¹ מאכילה ושתייה וישיבת בית ונשיאת אשה.

ב, וכן פשיאכל וישתה ויבעל, לא ישים על לבו לעשות דברים הללו כדי להנות בלבד, עד שנמצא שאינו אוכל ושותה אלא המתוק לחך ויבעל כדי להנות, אלא ישים על לבו פשיאכל וישתה כדי להברות² גופו ואבריו בלבד.

ב, לפיכך לא יאכל כל שהחך מתאנה, כמו הקלב והחמור, אלא יאכל דברים המועילין לו, אם מרים אם מתוקים. ולא יאכל דברים הרעים לגוף³, אף על פי שהן מתוקין לחך.

ב, כיצד? מי שהיה בשירו חם - לא יאכל בשר ולא דבש, ולא ישתה יין, כענין שאמר שלמה דרך משל: "אכל דבש הרבות לא טוב" (משלי כה, ז). ושותה מי העלשין⁴, אף על פי שהוא מר, שנמצא שהוא אוכל ושותה דרך רפואה בלבד, כדי שיבריא ויעמד שלם, הואיל ואי אפשר לאדם לחיות אלא באכילה ושתייה.

ב, וכן פשיבעל⁵ - לא יבעל אלא כדי להברות גופו וכדי לקים את הזרע. לפיכך אינו בועל כל זמן שיתאנה אלא בכל עת שידע שהוא צריך להוציא שכבת זרע, כמו דרך הרפאות או לקים את הזרע.

ג, המנהיג עצמו על פי הרפואה - אם שם על לבו שיהיה כל גופו ואבריו שלמים חזקים בלבד, ושיהיו לו בנים עושין מלאכתו ועמלין לצרכו, אין זו דרך טובה. אלא ישים על לבו שיהא גופו שלם וחזק, כדי שתהיה נפשו ישרה לדעת את יי, שאי אפשר שיבין ויסתכל⁶ בחכמות והוא חולה או אהד מאבריו פואב. וישים על לבו שיהיה לו בן, אולי יהיה חכם וגדול בישראל.

ג, נמצא המהלך בדרך זו כל ימיו כלן - עובד את יי תמיד, אפלו בשעה שנושא ונותן, ואפלו בשעה שבוועל, מפני שמחשבתו בכל כדי שימצא צרכיו עד שיהיה גופו שלם לעבד את יי. ג, ואפלו בשעה שהוא ישן - אם ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו וינוח גופו, כדי שלא יחלה, ולא יוכל לעבד את יי והוא חולה, נמצאת שנה שלו עבודה למקום ברוך הוא. ועל ענין זה צו חכמים ואמרו: וכל מעשיו יהיו לשם שמים⁷. והוא שאמר שלמה בחכמתו: "בכל דרכיך דעהו" (שם ג, 1).

לידע את השם ברוך הוא בלבד - לחיות חיים המלווים בתודעה של הכרת ה' וממוקדים במטרה זו בלבד. כדי שימצא דברים שהגוף צריך להן - שיהיה לו ממון לקניית צרכי גופו המעטים, ויתמקד בהם, ולא יכלה את כוחותיו ברכישת דברים שהלב רוצה אותם והגוף אינו צריך להם (מו"נ ג, יב). להברות - להבריא. ולא יאכל דברים הרעים לגוף - דברים שאינם בריאים או בכמות גדולה (לפירוט בעניין זה ראה להלן ד, טו). בשירו חם - מויע הרבה (ואפשר שהכוונה כלהלן ביאור ד, יט). לא יאכל בשר ולא דבש ולא ישתה יין - מפני שהם ממריצים את הדם וגורמים להזעה. עלשין - עולש תרבותי (Cichorium intybus). משקה רותח עשוי מן העולש משמש כשיקוי רפואי (העולש הוא ממני המרור בפסח ראה חמץ ומצה ז, יג). פשיבעל וכו' - והדברים אמורים באשתו, המותרת לו, שלא יהיה שטוף בתאוה, אלא יבעל לבריאות גופו, כגון כשהוא חש גודש של זרע או כדי להביא ילדים לעולם ולקיים מצות "פרו ורבו" ("לקיים את הזרע"), או מצות "עונה" האמורה בתורה (להלן ד, יט; ה, ד; אישות ט, א; איסורי ביאה כא, ט-יא). אין זו דרך טובה - מפני שעדיין נשארה מטרתו סיפוק הנאת הגוף, שהחליף את הנאת המאכל בהנאה אחרת של הגוף, ואין זו דרך אמיתית אלא של סיפוק הנאות. יסתכל - ישכיל (לראייה שכלית ראה מו"נ א, ד). וכל מעשיו יהיו לשם שמים - זו דרגה גבוהה ביותר, שלמיצויה מגיע אדם בדרגת נביא. בשאיפה למעשים לשם שמים מתפנה לאדם זמן רב. ובמצב זה, מותר לאדם באופן זמני להרגיע את חושיו מעומס ולשמור על בריאות נפשו גם בראיית דברים יפים ובהתעסקות ביופי ובאומנות (פה"מ אבות, הקדמה ה).

